

КОМУНІКАТИВНО-МЕТРИЧНА СУТНІСТЬ ГРОШЕЙ

Базиліук А.В., доктор економічних наук, Національний транспортний університет, Київ, Україна

THE COMMUNICATIONAL AND METRIC NATURE OF MONEY

Bazyliuk A.V., Doctor of Economic Sciences, National Transport University, Kyiv, Ukraine

КОМУНІКАТИВНО-МЕТРИЧЕСКАЯ СУЩНОСТЬ ДЕНЕГ

Базиліук А.В., доктор экономических наук, Национальный транспортный университет, Киев, Украина

Гроші настільки міцно увійшли в повсякденне життя, що ми навіть і не замислюємося, що вони представляють, яка їх природа, в чому суть і наскільки в зв'язку з цим ми можемо втручатися в природній процес їх функціонування без ризику порушення збалансованості економічних процесів і обумовленого цим виникнення криз. Між тим, події на світових фінансових ринках показують, що саме регуляторні дії в сфері грошових відносин, як в межах окремих національних економік, так і в світових масштабах, призвели до знецінення грошей, порушення вартісних пропорцій, диспаритетів товарообмінних операцій, формування від'ємного само зростаючого грошового потоку, що посилює концентрацію капіталу у достатньо обмеженого кола осіб і одночасно поглиблює його дефіцит у решти суб'єктів економіки, зумовлює шалене розшарування населення та ускладнює процес здійснення товарообміну. Переважна більшість людей, які мають потребу у споживанні, не можуть задовольнити її через дефіцит грошей, а ті, хто може витратити гроші, не має у цьому такої потреби через насиченість споживання. В кінцевому підсумку саме це становиться головною причиною скорочення обсягу товарообмінних операцій, що власне уповільнює надходження грошей у виробничій сектор, зменшує його відтворювальний потенціал, примушує в зв'язку з цим вдаватися до кредитних ресурсів і прискорювати обіг грошей у фінансовій нематеріальній сфері, який формує ще більшу від'ємну вартість, міцніше затягуючи борговий зашморг. За певною межею подальший розвиток таких подій, як правило, приводить до того, що ані купувати, ані продавати стає неможливим через обмеження платоспроможності переважної більшості економічних агентів.

Події на грошовому ринку вимагають по-новому подивитися на роль грошей у товарному обігу, переосмислити їх суть і значення в економічному розвитку. Тим більше, що за багатовіковий досвід використання грошей, в економічних відносинах могла відбутися певна підміна понять, не виключено також встановлення порушень в умовах їх використання та спотворення певних сутнісних положень, що породжують закономірний розвиток негативних явищ. Для з'ясування цих фактів звернемося до витоків цивілізації і аналізу умов появи і використання грошей, визначення їх властивостей, призначення та сутності, наскільки доцільна її трансформація в умовах з паперово-кредитної системи реалізації процесів обміну.

Багато вчених займалися вивченням грошей як у стародавні часи (Аристотель [3]), в епоху середньовіччя (Аквінський[3,8]), у період розвитку капіталізму (Рікардо, Сміт, Маркс [2,3,4,5]), так і сучасному світі представниками різних шкіл. За цей період сформувалися доволі чіткі уявлення про функції грошей, тобто те, що вони виконують, але ще і досі так і не визначено що вони представляють, що насправді є грошима, в чому полягає їх економічна сутність.

Мета роботи. Визначити раніше недосліджені аспекти сутності грошей.

Викладення змісту роботи. Існує стале уявлення того, що гроші виникли при зародженні товарного виробництва, тобто коли в наслідок розподілу праці і обумовленого цим росту продуктивних сил утворилися надлишки вироблених товарів, які обмінювалися на інші товари. Вважається, що перші гроші, в зв'язку з цим, були натуральними, і в залежності від виду товару обмінювалися за встановленими пропорціями. За цією логікою виходить, що *предметом обміну виступали товари*, які через різну їх споживчу цінність обмінювалися у певних мінових пропорціях. Згодом з усієї низки товарів виділився один найбільш ліквідний, який і виконував роль загального,

тобто грошового еквіваленту. Відповідні товари, таким чином, слугували посередником (засобом) обміну і мірою вартості, тобто своєрідним (натуральним) грошовим активом.

Оцінюючи об'єктивність цього твердження важко заперечити той факт, що прямий натуральний обмін є природно притаманним будь-якій людській спільноті, яка в такий спосіб урізноманітнює свої споживацькі запити, що дозволяє, між іншим, і повніше реалізувати можливості кожної окремої людини. Не викликає заперечень і те, що існування грошей пов'язується з необхідністю урахування обсягів передачі товарів або на умовах повернення аналогічної їх цінності (кількості і якості), або взамін на інший товар за домовленістю. Водночас, важко погодитися з тим, що гроші будь-коли могли бути натуральними. Це суперечить, перш за все, вимогам, які пред'являються до грошей. Як засіб обміну гроші мають відповідати певним властивостям, а саме: утримувати свою товарну форму, не псуватися, зберігатися і накопичуватися без ризику втрати своєї цінності. Цього не можна сказати про натуральні гроші, які і псуються, і вимагають додаткових витрат для підтримання їх товарного вигляду, що, зрештою, з часом змінює цінність цього грошового активу.

Справа в тому, що натуральний характер обміну, поширений в епоху аграрних економік, і який час від часу проявляється в усіх історичних формаціях, створює ілюзію натуральності грошей. Але розглядаючи процес обміну по суті, можна дійти висновку, *що обмінюються зрештою не товарами, а результатами праці, втіленими в цих товарах, які передаються іншій стороні на умовах позичання з упевненістю отримати зараз або у майбутньому цінність, що вимагає аналогічного результату праці*. В цьому випадку враховується майбутня спроможність боржника виробити продукт, що має бути повернений. Грошима, таким чином, виступає числовий вимірник боргового зобов'язання, оформленого записом, на право володіння адекватної частки майбутніх результатів праці. Зважаючи на дані обставини більш реальним виглядає твердження про те, що перші гроші були обліковими, які існували у вигляді запису про величину боргу.

На користь цього твердження свідчать знахідки і історично доведені факти того, що в древніх цивілізаціях обмін результатами праці здійснювався переважно на основі обліку відповідних операцій у вигляді подвійного запису: у Вавилоні, наприклад, на глиняних табличках, які збереглися і до нинішнього часу, у Китаї - на папірусі, у деяких країнах європейського континенту - на лінійках з зарубками та іншим. У книзі Премудрості Ісуса, сина Сіраха, яка написана за канонами викладеними у Біблії, але з урахуванням всіх особливостей перекладу, що виключає неоднозначність окремих тлумачень, зазначається: "Якщо видаєш будь-що, видавай рахунком і вагою і роби будь-яку видачу і прийом за записом. Не соромся: точності у вагах та мірах багато чи мало видаєш, та неупередженості в купівлі і продажу." [1, с.673].

З наведеної настанови видно, що обмін здійснювався у формі позичання на певний час товарів і їх повернення, яке оформлювалося у вигляді запису про видачу та прийом відповідних товарів за їх вагою або кількістю. По суті це був облік боргових зобов'язань, що не потребував застосування іншого грошового посередника, оскільки обмінювалися однорідні товари. Вочевидь взаємозалік боргів здійснювався добровільно і на основі інших товарів у співвідношенні за згодою сторін. При цьому мінові співвідношення визначалися кількістю і якістю пропонованого до обміну виробленого продукту і реальною потребою у ньому, тобто виходячи з попиту і пропозиції. І в кожному конкретному випадку ці мінові співвідношення були індивідуальними і залежали від багатьох факторів: погодних умов, розпорядливості людини, здатності її працювати з високим ступенем віддачі та ін.

Треба розуміти, що при натуральному господарстві результати праці не були відділеними від людини, яка вільно розпоряджалася ними на свій розсуд (страх і ризик). А тому натуральний обмін можна назвати ще вільним, добровільним, таким, що найбільше відповідає природі людини. Децентралізація виробництва і всеохоплююча диверсифікація ризиків, характерна для нього, суттєво обмежували можливість втручання в природний процес формування мінових пропорцій, що є властивим для ринкового середовища і конкурентного формування цін, виходячи з попиту і пропозиції. В умовах практично повної зайнятості, яка притаманна була натуральному господарству, мінові співвідношення зберігалися стабільними впродовж тривалого часу, в тому числі і через те, що розширення будь-якої діяльності виходило з реальної потреби в ній, оскільки в іншому випадку це означало би фактичну втрату отриманого результату і свідчило про безглуздість діяльності. В умовах зростання продуктивності праці, для збереження цінності витрачених зусиль необхідно було збільшувати попит на відповідну продукцію, а тому натуральний обмін сприяв територіальному розширенню ділових контактів, виникненню нових видів діяльності. За своєю суттю прямий натуральний обмін тяжіє до збалансованості попиту і пропозиції і утриманню цінової стабільності.

Не випадково, що натуральний обмін має багатотисячну історію. І навіть в епоху становлення і активної фази розвитку товарно-грошової економіки він не втрачав свого практичного значення. Як зазначав всесвітньо відомий історик Фернан Бродель "Під досить тонкою шкіркою грошової економіки зберігалася первісна діяльність, яка змішувалася і стикалася з іншими видами діяльності". Він наводить висловлювання 1775 р. А.Сміта про шотландське селище, де "нерідко бачиш, як працівник приносить пекарю чи торговцю пивом цвяхи замість грошей". За свідченням етнографів на Корсиці посправжньому ефективна грошова економіка була встановлена лише після першої світової війни. А в окремих гірських районах "французького" Алжиру ці зміни майже не спостерігалися до другої світової війни. Аналогічна картина існувала і у Східній Європі, і на американському Заході [6, с.410]. У роки Великої депресії в Америці через відсутність грошей теж був поширеним прямий натуральний обмін. В цей період повсюдно виникли сотні товарообмінних організацій, які для зручності обміну стали випускати сертифікати. Відомий приклад молочника, який в ті часи став розраховуватися за навчання дітей молоком, маслом та іншими продуктами власного виробництва. Не менш показовим в цьому плані став і досвід України, де на початку 90-х років поширеним явищем була виплата заробітної плати виробленою продукцією (ковбасою, цукерками, шинами, цукром та ін.), яку згодом працівники обмінювали або на гроші, або на інші товари чи послуги. Таким же чином, на основі прямого обміну результатами праці отримувалося пальне, сировина і матеріали для здійснення виробничого процесу.

Водночас, не слід помилятися, що впродовж тривалого часу використання натурального обміну, до якого і дотепер час від часу вдаються в різних країнах, не застосовували інших форм обміну, ніж передача за числом та вагою створених особисто товарів. Не можна також однозначно стверджувати, що обмін результатами праці був запорукою високої стабільності цін, рушійною силою прогресивних структурних зрушень, розширення зовнішньоекономічної діяльності і загальноекономічного прогресу, перед усім, через те, що є історично доведені факти протилежного. Зокрема, спираючись на стародавні документи: Біблію, Закони Вавилонського царя Хамураппі, Коран, можна побачити, що і в період аграрних економік при натуральному обміні існували гроші, на основі яких визначалася плата за працю, ціна землі, домашньої худоби, товарів. Причому за свідченнями з цих джерел в окремі періоди відбувалися значні цінові коливання. У найдревнішому документі Біблії, яка за довгий час існування зберегла свою автентичність, описується, наприклад, ситуація, коли за голову віслюка давали 80 сіклів срібла, а пів літрової банки голубиною поспілу коштувала 5 сіклів¹ [1. с. 354], тоді як в нормальних умовах мірка високоякісного борошна, або дві мірки ячменю коштували по сіклю [1. с. 354]. Причиною такого відхилення було фізична відсутність пропозиції товарів через блокаду міста, і коли вона була знята, ціни повернулися до нормального рівня. Як бачимо, у скрутні часи необхідні для існування людини продукти обмінювалися на вагову міру срібла або золота, перш за все, через фізичну відсутність натуральних продуктів. Це є ще одним доказом того, що "перші" гроші не могли бути натуральними. В окремі періоди їх просто не було, щоб пред'явити до обміну або заліку за позичений аналогічний або інший товар.

Водночас, були непоодинокі приклади того, що людина не тільки не володіла будь-якими натуральними продуктами, а не мала і срібла, тобто відчувала нестачу життєво необхідних засобів існування і мала таким чином за щось їх купувати. За таких обставин продавалася наявна у власності людини земля і останнім активом, що міг погасити заборгованість за спожиті продукти була сама людина, а точніше її фізичні та інтелектуальні здібності, які впродовж певного проміжку часу безкоштовно використовувалися кредитором для отримання ним доходу від привласнення майбутніх результатів праці добровільно проданої себе у рабство людини. Єдиними витратами, що ніс кредитор використовуючи безкоштовно робочу силу, складали витрати на утримання рабів, які, між іншим, погашалися з отриманих ними ж результатів праці.

У Біблії описуються події, коли у часи семи річного голоду Фараон завдяки відкритій Йосипу мудрості в період, який передував голоду, утворив значні запаси пшениці. Продаючи її в скрутні часи спочатку за срібло і золото, потім в обмін на домашню худобу, а згодом на землю разом з людьми, які добровільно продали себе у рабство, він сконцентрував у себе не тільки духовну, але і економічну владу. Адже, він, таким чином, приєднав до Вавилону усю домашню худобу, землі та людей, які її обробляли, економічно примусив їх за зерно, яке було дано їм для посіву, віддавати йому п'яту частину (20%) зібраного врожаю на багато (більше чотирьохсот) років уперед [1. с. 51]. Грошима в даному випадку виступали боргові зобов'язання щодо систематичних поставок певного (20 %) обсягу майбутнього врожаю, про виконання яких мали свідчити відповідні облікові записи, або інші форми обліку. А отже, хоча боргові зобов'язання погашалися натуральними продуктами, що представляли

¹Один сікль відповідав 11,5 гр. срібла

результати праці різних людей, звідки і сформувалося враження натуральної форми грошей, та все ж за своєю природою вони були обліковими, що відображали рух боргових зобов'язань і їх погашення в результаті реалізації відносин обміну.

Як кількісна характеристика боргового зобов'язання гроші представляють собою умовні знаки вартості матеріальних цінностей (землі, засобів виробництва, різноманітних фінансових інструментів), нематеріальних активів (знань, досвіду, уміння, тощо), та результатів їх сумісного використання (вироблених товарів, наданих послуг), що визначаються числом грошових знаків. *А отже, гроші - це числове значення матеріальних і нематеріальних цінностей, визначене на основі оцифрування вартості праці та створених на її основі товарів, та інших матеріальних чи фінансових активів, що здійснюється для формалізації процесу взаємозаліку боргів.* При цьому оцифрування здійснюється на основі порядку визначення заробітної плати та цін всіх видів товарів, послуг, матеріальних і фінансових активів.

Отже, застосування грошей в якості засобу обміну має попередньо обумовлений характер, що передбачає, перед усім, уніфікацію процедури оцифрування цінностей. Адже, в іншому випадку, зважаючи на можливі негативні прояви людської сутності - жадібності, заздрості, це може призвести до корисливого (неадекватного) розподілу результатів праці, можливості зловживань у набутті фінансового статусу, деформації соціально-економічних процесів. Не випадково, що на ранніх етапах розвитку людства застосовувалися чіткі інструкції щодо обліку боргових зобов'язань і переводу їх у грошовий (кількісний) еквівалент. Звертаючись до витоків, що містить Біблія, можна знайти відповідні положення, сформульовані у вигляді настанов, заповідей та законів, які носять характер як морально-етичних норм, так і правил кількісного визначення вартості базових (матеріальних і нематеріальних) активів.

Так, у книзі Левит наводяться моральні норми взаємовідносин між людьми з приводу обміну результатами праці. Головним в таких взаємовідносинах вважалася чесність і справедливість. "Не робіть неправди в суді, у мірі, у вазі і вимірі: хай будуть у вас ваги вірні, гири вірні, ефа вірна і гін вірний" [1. с. 116]. Не менш важливим у стосунках людей називалася і благодійність. "Коли будете жати жниво землі вашої, не дожинай до краю поля твого, жнива твого не підбирай ... залиш це для вбогого та прибульця" [1. с. 115]. Заохочувалося також благодійне позичання, якщо людина попадала в скрутні умови. "Коли збідніє брат твій і прийде до занепаду, то підтримай його, будь він прибульцем чи поселенцем. Не бери з нього росту і прибутку" [1. с. 122]. Водночас, застерігалось надмірне, невинувдане позичання, оскільки боржник робився рабом позикодавця, перед усім, через те, що існували доволі суворі правила щодо повернення боргів. Якщо людина не мала чим погасити свій борг, то вона сама, або хтось з її родини на певний час потрапляли у рабство. Але при цьому були і чітко визначені часові межі такого вимушеного рабства. Вони відповідали шестилітньому періоду, на сьомий рік відбувалося прощення боргів і раби відпускалися на волю. «Якщо купиш раба Єврея, хай він працює шість років, а в сьомий вийде на волю даром» [1. с. 21].

Встановлювалися також чіткі принципи визначення вартості головних, життєзабезпечуючих активів: землі та робочої сили. Перед усім, їх навічно не можна було продавати, а тільки до ювілейного, тобто кожного 50-го року. Після ювілейного року земля поверталася її власнику, а куплені раби (не євреї) відпускалися на волю. Вартість землі в зв'язку з цим розраховувалася по кількості років доходу до ювілейного року. «Оцінка землі повинна бути в міру посіву: за посів хомеру ячменю 50 сіклів срібла. Розрахунок срібла повинен бути в міру років, що залишилися до ювілейного року» [1. с. 125]. Так і оцінка чоловіку (працездатного віку) від 20-тидо 60-ти років повинна бути по 50 сіклів срібла, жінці такого ж віку по 30 сіклів. Оцінка за чоловіків і жінок інших вікових категорій були меншими, але теж чітко регламентованими [1. с. 125].

Характерним є те, що в стародавні часи вартість матеріальних активів (землі) і нематеріальних активів (здібностей людини) коливалась впродовж 50-ти літнього циклу. Найбільша її оцінка була на першому, після ювілейного, року. Найнижча – на останньому. Тобто впродовж циклу вона знижувалася, а на початку ювілейного року стрімко підскакувала вгору. До речі, етимологія слова інфляція походить від лат. *inflatio* «вздування», яке походить від дієслова *inflāre* «вдувати; трубити», з *in-* «в» + *flōflāre* «дути, віяти». Сучасна трактовка цього терміну пояснює цей термін «вздуттям» цін, яке відбувається постійно. Але, як представляється, походження цього терміну пов'язано з цілком прагматичної події. Про настання ювілейного року, за яким наставало і максимальне підвищення цін, сповіщали «дуттям в» шафар.

Тим не менш, при коливанні впродовж 50-ти літнього періоду цін на основні активи: землю і робочу силу, ціни на продукти за нормальних умов підтримувалися на стабільному рівні. В Біблії згадується, наприклад, що поденна оплата найманого працівника складала один динарій, яка

відповідала вартості одної середнього розміру вівці і покривала як мінімум денні витрати сім'ї на проживання. Звичайно, що за багатотисячний період розвитку людства цифрові орієнтири переводу цінностей у гроші зазнали суттєвих змін. Водночас, слід звернути увагу на співвідношення оцінки матеріальних і нематеріальних активів, що характеризують органічну структуру капіталу, і впливає на формування попиту і пропозиції. За нормами християнської етики вона складала 1:1. Це дозволяло людині при її житті мати можливість результатами праці задовольняти свої життєві запити, купувати у разі потреби не тільки необхідні споживчі товари, а і землю за доступною ціною.

Навіть неповний перелік наведених норм взаємовідносин між людьми показує, що гроші, як спеціальний кількісний вимірник, застосовувалися для формалізації процесу обміну, що передбачало встановлення чітких правил, які, до речі, виконувалися впродовж доволі тривалого періоду часу. Причому аналогічні правила і норми існували у всіх народів світу.

Зазначені висловлювання не є спробою ревізії домінуючої натеper концепції К.Маркса про еволюційний характер походження грошей, а намагання розібратися щодо сутності грошей, перед усім, для того, щоб визначити хто, як і в який спосіб має визначати форми грошей і правила їх використання. Характерно, що і досі не існує однозначної і остаточної відповіді на питання щодо сутності грошей. Маркс, наприклад, вважав, що гроші за походженням являють собою специфічний товар, який виділився з широкого розмаїття звичайних товарів, що гроші - це результат тривалого еволюційного розвитку товарного виробництва і ринку, що вони не можуть бути постійним економічним явищем, а отже розвиваються як по суті, так і за формою.

З часів Аристотеля (384-322 до н.е.) і до XVIII ст. в теорії грошей поширеною була думка, що гроші виникли в результаті угоди між людьми, або запроваджені законодавчими актами держави з метою полегшення обміну товарів. А отже, держава або її правителі мають право регламентувати грошові відносини: визначати номінальну вартість (вагу і склад металу) певної грошової одиниці, встановлювати форму і види грошових знаків, що суттєво знецінювало вартість результату праці. Історично доведено негативні наслідки такої грошової політики. Вони проявилися в закріпленні рабства, посиленні соціальної нерівності, зниженні трудової активності, що зрештою призвело до зміни соціального устрою, який запровадив новий (феодалний) порядок часткового вільного розпорядження результатами своєї праці і формування оплати за труд.

Не давши відповіді на те, що є гроші, і не оцінивши належним чином наслідків від втручання на ранніх етапах розвитку в процес використання грошових відносин, Маркс по суті легітимізував і раціональну і номіналістичну теорію грошей, яку піддавав критиці, зробивши висновок про те, що форми грошової регламентації (види грошей, вміст металу в грошовій одиниці та інше) впродовж всього історичного періоду були обумовлені змінами суспільного виробництва та ринка. До речі, і сформульована ним еволюційна концепція не заперечує такого втручання, але з боку держави, яка, на думку Маркса, має встановити контроль за створенням (карбуванням) грошей, фіксацією проби та вмісту металу в грошовій одиниці, забезпечувати збереження грошей, визначати їх вартість і масу грошей в обігу, підтримувати стабільність цін.

Водночас, регламентація грошових відносин, яка здійснювалася за рекомендаціями представників різних економічних шкіл і у післямарксовський період, показує, що існуючі форми втручання держави в процес грошових відносин, мають суперечливі наслідки. Час від часу проявляються негативні тенденції, що зумовлюють розвиток кризових явищ. За останні роки, наприклад, суттєво зросли всі види боргів, на фоні значного зростання грошової маси відчувається гострий дефіцит фінансових ресурсів, збільшується розшарування населення і соціальна нерівність. Наявність і поширення цих процесів, постійно виникаюче у всі історичні періоди і у різних країнах, заставляє замислитися про загальну природу їх виникнення. А тому все таки треба зосередити увагу і на інших, зокрема комунікативно-метричних, аспектах сутності грошей.

Враховуючи те, що гроші, як було показано вище, слугують для вимірювання цінності матеріальних і нематеріальних активів та обліку їх руху при здійсненні обміну за допомогою кількісного вимірювальника, можна визнати, *що гроші - це внутрішньо притаманна людині одна з форм комунікативної системи, на основі якої здійснюються економічні відносини між людьми.* Гроші з'явилися разом з появою людини і призначалися для виконання специфічної функції обліку всіх транзакцій, що дозволяло підтримувати збалансованість і гармонійність сумісного існування. Бог, як написано у книзі Премудрості Соломона 11:21 "розташував все мірою, числом і вагою" (1. с.636). А отже при створенні людина вже була оснащена метричною системою, органічною складовою якої були і гроші. Треба визнати, що поряд з грошима люди від початку користувалися і вагами і гирями і іншими інструментами виміру (ефа, гін, хомер), на основі яких визначалися довжина, об'єм, площа, вага.

У часи Ветхого Завіту основними мірами ваги були талант та сікль (1 талант = 3000 сіклей). Використовували і інші міри: міна (дорівнювала 60 сіклям або 1/60 таланта). Були і менші за сікль одиниці: бека (1/2 сікля), гера (1/20 сікля). Міри ваги варіювалися від країни до країни і від епохи до епохи. Знайдені в Іудеї гірки VIII - VII ст. до н.е. свідчать про існування у той час наступних одиниць: сікель (шекель) \approx 11,5 г.; бека \approx 6 г. Характерно, що з давніх часів вагу (фізичну кількість) срібла, а згодом золота та інших металів ототожнювали з грошима. При цьому, грошовий еквівалент цінності того, що обмінювалося (купувалося і продавалося), визначався з урахуванням наступних критеріїв:

1. Критерію часу. Оцінку людини і землі розраховували за кількістю років до ювілейного року;
2. Критерію фізично-просторової характеристики облікової цінності. Для землі - це одиниця площі, що відповідає посіву одного хомеру ячменю (хомер - це давнє єврейська міра об'єму сипучих тіл \approx 390 л.), для людини - це її вікові межі;

3. Критерію фізіологічно-компенсаторного забезпечення. Оцінка цінності мала компенсувати витрати на її використання. Для людини - це необхідні для життя засоби. Для землі - це сукупність агротехнічних засобів для її оброблення;

4. Критерій економічної доцільності (вигоди). Оцінка цінності мала бути меншою ніж отриманий від її використання результат;

5. Критерій стабільності пропорцій обміну, що досягалася за рахунок оцінюванню землі з урахуванням кількості отриманого врожаю до ювілейного року і оцінюванню людини виходячи з обсягів споживання до ювілейного року. Таким чином передбачалися загальні фіксовані обсяги можливого розширення результату діяльності у межах фактичного необхідного споживання, що не порушувало рівноваженості попиту і пропозиції. Представляється, що саме це і забезпечувало підтримання стабільності цін на всі інші товари.

Досліджуючи історичні факти Ф.Бродель висловлює свої спостереження відносно коливання цін, які він пов'язував з розвитком паперово-грошової економіки. "До 19 ст. ціни, як він зазначає, не коливались ні в Аргентині, ні у Чилі (яка між іншим постачала срібло і мідь). Ці ціни виявляли надзвичайну стійкість, їх можна було б назвати мертвонародженими. [б. с.411].

Якщо визнати висловлену в даній роботі гіпотезу про те, що гроші це одна із складових метричної системи, то цілком зрозумілим виглядає той факт, що саме гроші не були належним чином в ній представлені. Виходячи з наведених вище положень можна заключити, що гроші - це складна багатокритеріальна характеристика, визначення якої вимагає врахування морально-етичних і економічних норм спілкування між людьми в процесі обміну. Саме тому їм не могли представити у простому вимірі, як міру довжини, ваги чи площі, що було зроблено на початку 19 століття з впровадженням єдиної метричної системи. Водночас, відсутність уніфікованих (загальних для всіх) положень застосування грошей в якості вимірника цінності майна, засобів виробництва, різноманітних результатів праці і створених на їх основі товарів і послуг та усього іншого, що продається і купується, зумовлює появу і розвиток негативних тенденцій перетоку капіталу, порушення соціально-економічного балансу всередині систем, що зрештою зумовлює виникнення кризи. Наглядною ілюстрацією недосконалості грошового вимірника в оцінці створених в країні цінностей, є динаміка основних макроекономічних показників України, представлених на рис. 1.

З наведеного випливає, що сукупні виплати заробітної плати не покривають споживчих витрат населення, а отримані від здійснених покупок доходи не покривають сукупних витрат, пов'язаних з виробництвом і реалізацією цих товарів. В наявності простежується наочна розбалансованість між доходами і витратами, причому як у населення, так і виробників. Сьогодні цю невідповідність виправляють за рахунок кредитів. Але при спотвореній оцінці результатів праці і витрат це поглиблює розбалансованість, посилює борговий тиск на економіку, формує процес стагнації з переходом у стагфляцію виробництва. Гроші в даному випадку не забезпечують свого головного призначення - правильного визначення цінності елементів суспільного багатства і підтримання гармонійності соціально-економічних процесів.

При запровадженні необхідних стандартів реалізації процесів обміну, включаючи правил позичання грошей, оцінювання вартості використання робочої сили та створених на її основі продуктів, має утворитися інша структура макроекономічних показників, за якої оплата праці буде більше за споживчі витрати, а споживчі витрати будуть покривати проміжне споживання. Тобто і населення і виробники матимуть надлишок ресурсів, з якого будуть в достатньому обсязі утворюватися бюджет, здійснюватися благодійна діяльність. Установлення надлишкової економіки - це Божий план для людства, що підтверджують слова із Біблії: "Я прийшов для того, щоб ви мали життя, і життя з надлишком" [1. с.1143].

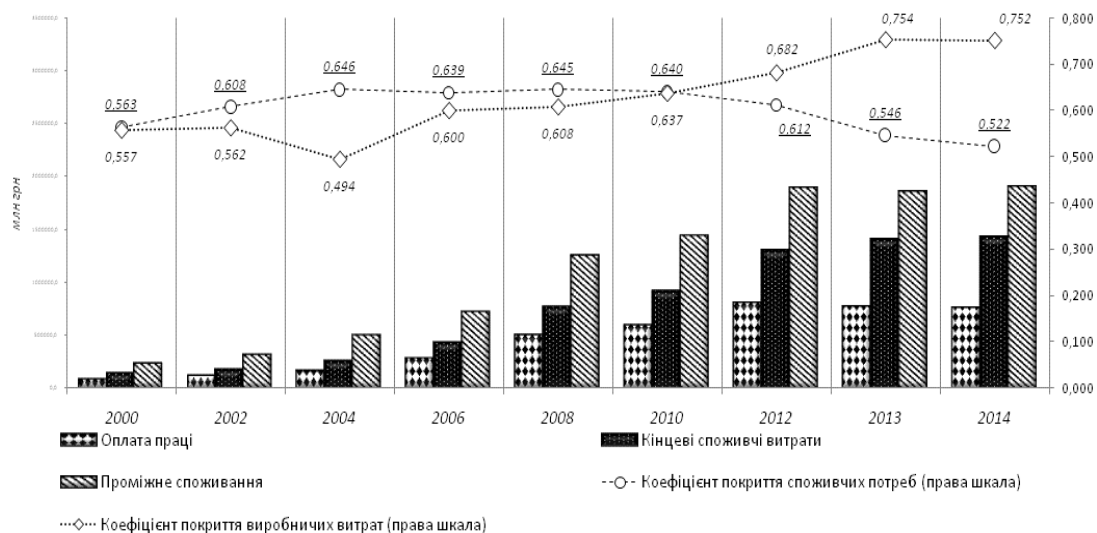

Рисунок 1 – Динаміка основних макроекономічних показників України у 2000 – 2014 рр., млн. грн. та %
Джерело: розраховано за даними [9].

Висновки. Сучасні уявлення про гроші невичерпні і недостатні. Постійно виникаючі у різні часи і в різних країнах кризи, які не можливо зафіксувати, свідчать про відсутність вимірювального апарату визначення критичних точок настання криз. Відсутній також механізм усунення диспропорцій у формуванні попиту і пропозиції, що підтримує стабільність цін, спотворює метричні стандарти грошових вимірників, і трансформує комунікативні зв'язки, що штучно послаблює одних і посилює інших суб'єктів.

Наукові відкриття 20 століття дозволяють по-новому подивитися на дану проблему. Відкритий у 1975 р. Мандельбродом фрактальний метод оцінювання складних структурованих процесів [7] можна сьогодні використовувати для оцінювання наслідків від застосування грошових вимірників матеріальних і нематеріальних активів, виявляти і завчасно усувати невідповідності їх кількісного оцінювання, що породжують структурні деформації і розвиток кризових процесів.

ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ

1. Библия. – Изд-во: Российское Библейское Общество. – 2007. – 1376 с.
2. Маркс К. Капитал. Т. 1. / К. Маркс, Ф. Энгельс. Соч. – 2-е изд. – Т. 23. – 907 с.
3. Всемирная история экономической мысли Т.1. От зарождения экономической мысли до первых теоретических систем политической жизни (под ред. И.П. Фаминского) – М.: Мысль. – 1987. – 606 с.
4. Аникин А. Юность науки. Жизнь и идеи мыслителей-экономистов до Маркса / А. Аникин. – М.: Политиздат. – 1975. – Издание 2-е, доп. и переработ. – 384 с.
5. Блауг М. Экономическая мысль в ретроспективе / М.Блауг. – М.: Дело Лтд. – 1994. – 720 с.
6. Бродель Ф. Материальная цивилизация, экономика и капитализм, XV-XVIII вв. Т.1 Структуры повседневности: возможное и невозможное / Ф. Бродель, пер. с фр. Л.Е. Куббеля; Вступ. ст. Ю.Н. Афанасьева.- М.: Весь Мир. – 2007. – 529 с.
7. Мандельброт Б. Фрактальная геометрия природы / Б. Мандельброт. – М.: Институт компьютерных исследований. – 2002. – 656 с.
8. Ешли У.Дж. Економічна історія Англії у зв'язку з економічною теорією / У.Дж. Ешли, пер. з англ. – М.: Типографія А.Г. Кольчугіна. – 1897. – 814 с. (Рус)
9. Державна служба статистики України. Зведені баланси національних рахунків. – Офіційний сайт: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

REFERENCES

1. The Bible. – Russian Bible Society. – 2007. – 1376 p. (Rus)
2. Marx K. The Capital. – V. 1. // K. Marx, F. Engels. – 2nd edition – V. 23. – 907 p. (Rus)
3. World History of Economic Thought V. 1. From the Birth of Economic Thought Prior to the First Theoretical Systems of Political Life (after I. P. Faminskiy) – Moscow; Mysl'. – 1987. – 606 p. (Rus)

4. Anikin A. The Youth of the Science. The Life and Ideas of the Thinkers-Economists before Marx. – Moscow; Politizdat. – 1975. – 2nd edition. – 384 p. (Rus)
5. Blaug M. Economic Theory in Retrospect Economic Theory in Retrospect. – Moscow; Delo LTD. – 1994. – 720 p. (Rus)
6. Braudel F. Material Civilization, Economics and Capitalism, 15th-18th centuries. V. 1. Daily structures: possible and impossible. – Moscow; Ves' Mir. – 2007. – 529 p. (Rus)
7. Mandelbrot B. The Fractal Geometry of Nature. – Moscow; The Institute of Computing Research. – 2002. – 656 p. (Rus)
8. Ashley W.J. English Economic History and Theory. – Moscow; A. G. Kolchugin's printer. – 1897. – 814 p.
9. State Statistics Service of Ukraine. National Accounts. – Official site: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

РЕФЕРАТ

Базиліук А.В. Комунікативно-метрична сутність грошей / А.В.Базиліук // Економіка та управління на транспорті. – К.: НТУ, 2015. – Вип. 1.

В статті розкривається авторське бачення сутності грошей, як елемента комунікативної системи з приводу обміну результатами праці та складової метричної системи, що вимірює і кількісно оцінює цінність матеріальних і нематеріальних активів і забезпечує облік їх руху.

Мета роботи – визначити раніше недосліджені аспекти сутності грошей.

Метод дослідження – логічний аналіз суб'єктно-причинних обставин виникнення грошей в історичній ретроспективі.

Вважається, що гроші виникли при зародженні товарного виробництва і були натуральними. Але висловлюючи думку про те, що обмінюються не товарами, а втіленими в них результатами праці, в роботі стверджується, що гроші по суті мають обліковий характер незалежно від того, якою формою вони представлені, і виражаються числом знаків оцінювання вартості матеріальних і нематеріальних активів, що здійснюється для формалізації взаємовідносин.

В роботі висувається гіпотеза, що гроші з'явилися з появою людини для комунікації стосунків з приводу обміну і мали чітко визначену процедуру оцінювання цінностей і переводу їх у цифровий еквівалент. В статті приводяться лише деякі морально-етичні норми використання грошових відносин і кількісні параметри оцінювання вартості землі і людини у 50-ти літньому циклі, що містяться в Біблії, які на думку автора, були першою, визначальною інструкцією використання грошей для взаємопогашення боргів. Виходячи з цих настанов в роботі сформульовані критерії переводу цінностей у грошовий еквівалент і наводяться наслідки відхилення від них. Висловлюється необхідність використання фрактального аналізу для оцінювання адекватності грошових вимірників і виявлення критичних точок структурних деформацій для попередженні криз.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: ПОХОДЖЕННЯ ГРОШЕЙ, СУТНІСТЬ ГРОШЕЙ, ПРЯМИЙ НАТУРАЛЬНИЙ ОБМІН, ФОРМИ ГРОШЕЙ

ABSTRACT

Bazyliuk A.V. The communicative and metric nature of money. Economics and management on transport. – Kyiv. National Transport University. 2015. – Vol. 1.

The article represents the author's vision of the nature of money as a part of the communication system in regard to exchange of the results of the work and as an element of the metric system, which quantitatively and qualitatively gauges the value of tangible and intangible assets and provides a record of their movement.

The purpose is to identify unexplored aspects of the nature of money. The method of research is subject-logical analysis of causal circumstances of money emergence in the retrospective.

It is believed that money arose at the origin of commodity production and were natural. Expressing the opinion that the exchange is not about goods, but about the results of work embodied in them, the author states that money has an account nature regardless of their form.

Money is the number of the cost of the worth (value) of tangible and intangible assets and formalize the relationship.

The author's hypothesize is that money came with the advent of human as a communication on the exchange, money provided a clear procedure for assessing of the value and transfer it into a digital equivalent. The article presents merely some moral and ethical principles of money relations and quantitative parameters of the valuation of land and rights in the 50 years cycle contained in the Bible, which according to the author, was the first decisive instruction for the use of money and debt relief. Based on these

guidelines it was set the criteria for transferring values in money equivalent and described consequences of deviation from them. It is recommended to use fractal analysis to evaluate the adequacy of cash gauges and identifying the critical structural deformations to prevent crises.

KEY WORDS: ORIGIN OF MONEY, THE NATURE OF MONEY, DIRECT BARTER, FORMS OF MONEY.

РЕФЕРАТ

Базилюк А.В. Коммуникативно-метрическая сущность денег / А.В. Базилюк // Экономика и управление на транспорте. – К.: НТУ, 2015. – Вып. 1.

В статье раскрывается авторское видение сущности денег, как элемента коммуникативной системы по обмену результатами труда и составляющей метрической системы, которая измеряет и количественно оценивает ценность материальных и нематериальных активов и обеспечивает учет их движения.

Цель работы - определить ранее неисследованные аспекты сущности денег.

Метод исследования - логический анализ субъектно-причинных обстоятельств возникновения денег в исторической ретроспективе.

Считается, что деньги возникли при зарождении товарного производства и были натуральными. Но выражая мнение о том, что обмениваются не товарами, а воплощенными в них результатами труда, в работе утверждается, что деньги по сути имеют учетный характер независимо от того, какой форме они представлены, и выражаются числом знаков оценки стоимости материальных и нематериальных активов, осуществляется для формализации взаимоотношений.

В работе выдвигается гипотеза, что деньги появились с появлением человека для коммуникации отношений по поводу обмена и имели четко определенную процедуру оценки ценностей и перевода их в цифровой эквивалент. В статье приводятся лишь некоторые морально-этические нормы использования денежных отношений и количественные параметры оценки стоимости земли и человека в 50-ти летнем цикле, содержащиеся в Библии, которые по мнению автора, были первой, определяющей инструкцией использования денег для взаимопогашения долгов. Исходя из этих установок в работе сформулированы критерии перевода ценностей в денежный эквивалент и приводятся последствия отклонения от них. Высказывается необходимость использования фрактального анализа для оценки адекватности денежных измерителей и выявления критических точек структурных деформаций для предупреждения кризисов.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: ПРОИСХОЖДЕНИЕ ДЕНЕГ, СУЩНОСТЬ ДЕНЕГ, ПРЯМОЙ НАТУРАЛЬНЫЙ ОБМЕН, ФОРМЫ ДЕНЕГ

АВТОР:

Базилюк Антоніна Василівна, доктор економічних наук, професор, Національний транспортний університет, завідувач кафедри фінансів, обліку і аудиту, e-mail: av_ton@mail.ru, тел. +380934593602, Україна, 01010, м. Київ, вул. Суворова 1, к. 422.

AUTHOR

Bazyliuk Antonina Vasylivna, Doctor of Economic Sciences, professor, the National Transport University, head, department of finance, accounting and audit, e-mail: av_ton@mail.ru, тел. +380934593602, Ukraine, 01010, Kyiv, Suvorova street 1, office 422.

АВТОР:

Базилюк Антонина Васильевна, доктор экономических наук, профессор, Национальный транспортный университет, заведующий кафедрой финансов, учета и аудита, e-mail: av_ton@mail.ru, тел. +380934593602, Украина, 01010, г. Киев, ул. Суворова 1, к. 422.

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Воркут Т.А., доктор технічних наук, професор, Національний транспортний університет, завідувач кафедри транспортного права і логістики, Київ, Україна.

Шемаєва Л.Г., доктор економічних наук, професор, Національний інститут стратегічних досліджень, завідувач відділу фінансової безпеки, Київ, Україна.

REVIEWERS:

Vorkut T.A., Doctor of Technical Sciences, professor, the National transport University, head, department of transport law and logistics, Kyiv, Ukraine.

Shemayeva L.G., Doctor of Economic Sciences, professor, the National Institute for Strategic Studies, Kyiv, Ukraine.